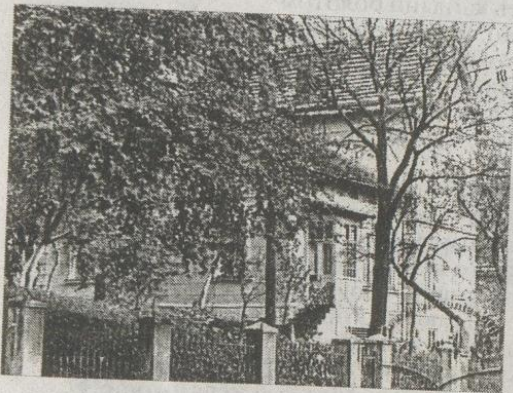

«За той усміх твій...»

Дружина Івана Франка у дитячі роки проживала на Сумщині

(Закінчення. Початок у № 14)

У Львові неприхильно зустріли Ольгу, адже вона була з іншого світу. Та на це Іван Якович не зважав, він разом з дружиною торував далі творчу стежину. Нелегко було подружжю. То важкі часи, траплялися й непорозуміння. Чоловікові багато нашігували, що Ольга не рівня йому, і він нерідко сходився на тому, що одружився не по любові, та, мовляв «судженої і конем не об'їдеп». Тож він розраховував на неї як на помічницю, товариша. А вона трудилася в поті чола — друкувала, видавала

Будинок І. Франка у Львові (нині музей), на побудову якого пішли й гроші, отримані у посаг його дружиною Ольгою Хоружинською

чоловіка її не сприймали і, звісно, не допомагали, становище ускладнювалося. Але вона мужньо боролася з незгодами. Нерідко у ті часи Ольга згадувала рідні Суми, Харків, незабутню Тимофіївку. Для неї вона була маленькою батьківщиною, адже туг пізнавала світ, здобувала перші знання. Можна навіть припустити й те, що у брештській

Робота Ольги Хоружинської була гідно відзначена українським урядом — вона розпочала отримувати пенсію, а також гонорари. Не випадково Іван Якович написав для неї такі поетичні рядочки:

*Тож за дар малий, а безцінний твій,
Мов цвіт, скрасив шлях осінній мій,
За той усміх твій не вдо слід журби
Спасибі тобі! Спасибі тобі!*

Після смерті Івана Франка життя у його родині погіршилося. Ольга Федорівна постійно лікувалася, через те, що багато друзів

Франко з дружиною Ольгою Федорівною, дочкою Ганною, синами Андрієм, Тарасом, Петром

знаходиться у Російському державному архіві древніх актів. Перший запис під номером 86 свідчить: «Тимофеева слобода 69-А часть усадьбы. влад. наследниковъ умершей майорши Агафьи Семеновны Тамановой. 1 дес. 1150 саж.» Другий запис стосується 1875 року: «№ 112. Самотева пустошь. 1 часть влад. Дворянка Уляны Михайловны Томапшевской; № 123. 2 часть влад. наследниковъ умершей майорши Агафьи Семеновны Тамановой. Рев[изи]. 1878 г.»

Справді, землі у Агафії Семенівни було мало, оскільки 1 десятина = 2400 кв. сажням = 10 925,4 м² = 1,0925 га. Серед власників землі також її брат Ілля Семенович Федоровський. Ці записи підтвердили те, що знайдено потрібні дані й тепер не-

сестри Ольги Хоружинської Антоніни Трегубової, що вперше були опубліковані у п'ятому числі журналу «Україна» за 1926 рік, викинули ту частину, де йдеться про родину Хоружинських. Не названо дівоче ім'я матері Ольги Хоружинської й у низці вже опублікованих документів. Зокрема, не названо його у метриці шлюбу Івана Франка з Ольгою Хоружинською, що відбувся в Києві у Павлівській церкві Колегії Павла Галагана 4 травня 1886 року, де про наречену сказано: «Невеста — дочка титулярного советника Федора Васильєва Хоружинского девица Ольга, православного вероисповедания, двадцати двух лет». Якщо в метриках подібного типу, що велись у Галичині, обов'язково вказувалось ім'я та прізвище батьків та матерів тих, хто одружувався, то в метриках на території Російської імперії такого не було. Не вказано з тієї ж причини й дівоче прізвище матері у метриках народження сестер Ольги Хоружинської, хоча з метрик їх народжень відомо, що їхню маму звати Марія Іванівна. Роман Горак підтвердив і те, що на час народження сестер Таманов не був генералом, а мав звання лише майора. Про останне свідчить і метрика народження сестри Ольги — Олександри, де вказується, що її хрещеними батьками були: «заплатного города Краснокутска кунецъ Иван Софрониевъ Войтенко и Ахтырского уезда помездика майора Таманова дочь девица Пелагея». Запис стосується 20 лютого 1868 року.

Минають роки, час не тільки руйнує збудоване століттями тому, а й нерідко

Вершка своєї слави Франко досяг не без допомоги своєї дружини, жінки дуже інтелігентної, яка постійно думала, щоби Франкові

його твори, виховувала дітей, дбала про домашній затишок. А потім, наче з водою, припливли до обох хвороби, злигодні. Відрадою були діти, які підтримували й також допомагали.

Ользі постійно допомагав брат бабусі — Ілля Семенович Федоровський. За словами сестри Марії, з усієї великої родини він

Ользі гроші для того, аби мала можливість навчатися музики. Взяв участь Ілля Семенович також у вивінуванні дівчини. Коли у жовтні 1888 року народився її перший син Андрій, то надіслав йому у подарунок золотий ланцюжок із хрестиком та срібну іконку Божої Матері. Доля обох подарунків невідома. Допомагав їй іншим членам родини. Після одруження Ольга та Іван Франки мали намір відвідати його в Одесі, але не змогли. Мусили негайно втікати від переслідування поліцією. Сподівалася Ольга Франко й на те, що Ілля Семенович дасть їм гроші на будівництво хати у Львові, але виявилось, що всі свої копшти Ілля Федоровський витратив на благодійні цілі: встановлення меморіальних таблиць в Одесі, вишукання пошулярних книжок для народу, на розвиток освіти в Сумах.

Іван Якович, велетенський інтелект якого не скорявся перед недугами, перший покинув цей світ 28 травня 1916 року. Після себе він залишив чимало творчу спадщину, що й нині не втратила своєї значимості. Ольга Федорівна чимало зробила, щоб зберегти рукописи чоловіка, доносити їх до читачів. Вона віддавалася сповна справі Каменяря, слугувала своєму народові. Сестра Антоніна згадувала у своїх спогадах: «Вершка своєї слави Франко досяг не без допомоги своєї дружини, жінки дуже інтелігентної, яка постійно думала, щоби Франкові «вдома жилося добре». А сестра Олександра, яка вийшла заміж за директора державного банку, спершу в Петрограді, опісля в Києві, відзначала її як активістку жіночого руху в Галичині, видавця. І не даремно, адже Ольга Федорівна протягом 1894–1897 років видавала з чоловіком журнал «Житє і слово», виїжджала в регіони України, де розповсюджувала твори Івана Франка. Донька Ганна згадувала, що мама була людиною цілющою, рішучою. Для батька вона була й духовною, й сімейною опорою. Адже без надійного тилу так трудитися, як він, згорівши в 60 років, було б нереально.

Що знає про її батьківщину, де неподалік Тимофіївки було село Пушкарне, звідки родом його приятель поет Павло Грабовський. Ольга, безперечно, розповідала чоловікові про своє село, його красу, людей, народні звичаї. Можливо, ці розповіді наспражували Франка, допомагали творити поетичні, прозові твори, розширювали світогляд. Ольга Хоружинська, яка померла 15 липня 1941 року, завжди вірила у те, що справи, помисли її чоловіка не будуть забуті, прислужаться у єднанні Східної та Західної України.

Тож усе-таки в якій Тимофіївці проживали Хоружинські, їхня рідня Таманови, яка саме Тимофіївка залишила глибокий слід у дитячій душі Ольги, майбутньої дружини Івана Франка? Тривалий час не вдавалося вийти на потрібну інформацію. Тимофіївка, на якій акцентували увагу окремі дослідники, втратила свій статус і об'єдналася кілька десятиліть тому із сусіднім селом Осоївка — і тому зникла з мапи країни, а старожили, які б щось знали про землевласників Тимофіївки, відійшли за межу вічності. За їх життя згадувалися імена лише місцевих поміщиків Чурунових, Басових, Полошкіних, Шутенків, Дикаревих. Та й у селі чи поблизу цього немає будівель, які б належали до XVIII чи XIX століть. Уже давно тут зачинені або зруйновані приміщення школи, церкви, магазинів, ринку Але чи існували б вони до нашого часу, коли, наприклад, маєтності Таманової були покриті «соломою, змоченою вапном». Та надія на офіційне підтвердження нашої Тимофіївки не зникала. І ось після прочитання книги місцевого краєзнавця Олександра Десятниченка «Історія Самогіївки від найдавніших часів» пошук зрушив з місця. У розділі «Самотоївка під гнітом імперії» (до речі, вона поруч із Тимофіївкою) читаємо про власників земель нашої місцевості. Є тут і ім'я Таманової Агафії Семенівни та інших жителів Тимофіївки. Звертаємося до «Плану генеральних дач Мироніського уїзду Харківської губернії», що

«Вдома жилося добре»

має сумнівів у тому, в якій же Тимофіївці проживала майбутня дружина Каменяря. До цієї знахідки не було відомо, що якій лінії був дідусь Ольги Іван Таманов. «Тепер,

стирає з пам'яті людей події, що відійшли у вічність. Лише записи в архівах, домашніх щоденниках, мемуарних фоліантах фіксують найзнаменніше, найцікаві-

Могила О. Хоружинської неподалік пам'ятника Каменяреві на Личаківському кладовищі у Львові

на основі вище наведених фактів відомо, що це був дідусь по матері і дівоче прізвище матері Ольги Хоружинської — Марія Іванівна Таманова — зрадів відомий дослідник творчості Івана Франка, директор Львівського літературно-меморіального музею письменника, лауреат Національної премії України імені Т. Г. Шевченка Роман Гурак, якому я повідомив про знайдений запис в архіві. Адже досі ніхто з дослідників творчості І. Франка та його біографів не назвав дівочого прізвища матері дружини письменника Ольги Федорівни Хоружинської. Із незрозумілих причин навіть упорядники збірників спогадів сучасників про Івана Франка, що їх активно почали випускати до 100-річчя від народження письменника, з таких важливих спогадів

ше. Саме про це засвідчив і пошук проживання в селі Тимофіївка (нині с. Осоївка Краснопільського району) дружини Івана Франка, людини, яка віддавала себе до останку, щоб слово поета, літературознавця, борця доходило до народу. За це Ольга Хоружинська заслуговує на повагу й попанування. Вона пережила чоловіка на 25 років — померла 17 липня 1941-го. Численні екскурсанти до Львова з нашого краю тепер обов'язково кластимуть квіти на її могилу, що знаходиться поруч із пам'ятником І. Франку на Личаківському кладовищі.

Олександр КОЗИР,
краєзнавець
с/мт Краснопілья Сумської обл